

**Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje
INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA**

**STAVOVI GRAĐANA
O MEĐUNARODNOJ ZAJEDNICI I ODNOSIMA SRBIJE I
CRNE GORE KRAJEM 2004. GODINE**

**Beograd
Januar 2005**

Sadržaj

Str.

<i>Informacija o CPIJM</i>	4
<i>Informacija o istraživanju</i>	5
STAVOVI O MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA	6
STAVOVI O ODNOSIMA SRBIJE I CRNE GORE	16
ETNIČKA DISTANCA GRAĐANA SRBIJE I CRNE GORE	23

CENTAR ZA POLITIKOLOŠKA ISTRAŽIVANJA I JAVNO MNENJE INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA

- Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje je akademska naučna i komercijalna radna jedinica u okviru Instituta društvenih nauka.
- Osnovan je 1963. godine. U okviru istraživačkih programa sprovode se istraživanja na jugoslovenskom, republičkim i regionalnim uzorcima. Ona obuhvataju redovna istraživanja javnog mnjenja o ekonomskim, političkim i etničkim problemima; specijalna istraživanja vrednosti, korišćenja, efekata, sadržaja i kredibilitnosti medija, političkog i izbornog ponašanja, političkog marketinga, omladine, društvene elite, korišćenja slobodnog vremena, kao i istraživanja tržišta.
- Rezultati i analize javno-mnjenjskih i drugih istraživanja Centra objavljuju se i citiraju u domaćim i stranim naučnim i stručnim publikacijama i u medijima.
- Centar se smatra najuglednijom jugoslovenskom institucijom u pogledu kvaliteta javno-mnjenjskih i ostalih empirijskih istraživanja. U radu se primenjuju najnovija saznanja sa područja metodologije, zasnovana na najvišim svetskim standardima.
  - Teorijska postignuća saradnika Centra objavljuju se u knjigama i naučnim časopisima.
- Od osnivanja Centar saraduje sa naučnim i istraživačkim institucijama iz inostranstva, bilo kao partner (Kolumbija Univerzitet, Njujork; Univerzitet Kalifornije, Berkli; Državni univerzitet Floride, Talahasi; Gradski univerzitet Njujorka, Njujork; Mičigenski univerzitet, En Arbor; Ruska akademija nauka, Moskva; Univerzitet u Berlinu, Berlin), bilo kao član međunarodnih konzorcijuma (Svetski konzorcijum za istraživanje vrednosti; Svetski konzorcijum za komparativnu analizu izbornih sistema).
- Centar sprovodi istraživanja javnog mnjenja i medija u Jugoslaviji i za klijente iz inostranstva na komercijalnoj osnovi (Intermedija institut, Vašington; Fond za otvoreno društvo; Fondacija "Fridrih Ebert", Bon, itd).
  - Od uvođenja višepartijskog sistema u Jugoslaviji, Centar je redovno sprovodio predizborna istraživanja i saopštavao izborne prognoze za Jugoslaviju, Srbiju i Crnu Goru. Prognoze su bila veoma tačne, sa minimalnim odstupanjima od rezultata izbora, bolje nego prognoze ostalih institucija.
  - Centar je specijalizovan za strateški konsalting, zasnovan na predizbornim javno-mnjenjskim i drugim istraživanjima. Strateški konsalting rađen je za predsedničke izbore u Crnoj Gori 1997, za skupštinske izbore u Crnoj Gori 1998, za lokalne izbore u Crnoj Gori 2000, za Savez za promene 2000, za predsedničke i savezne izbore 2001 u Srbiji, za Saveznu vladu 2001, za skupštinske izbore u Crnoj Gori 2001. godine i druge klijente (političke stranke u Srbiji i Crnoj Gori i predsedničke kandidate).

Adresa: Narodnog Fronta 45, **P. fah:** 605, 11001 Beograd, Jugoslavija

E-mail: cpijm@EUnet.yu

Telefon i faks: 011 3614057; **Telefon:** 011 3614047

Home-page: www.cpijm.org.yu

INFORMACIJA O ISTRAŽIVANJU

Istraživanje realizovano je za potrebe Evropskog pokreta u Srbiji.

Sprovedeno je na terenu u periodu od **10. do 21. decembra 2004.** godine i odnosi se na teritoriju Crne Gore i Srbije bez Kosova i Metohije. Punktovi ispitivanja su bili locirani u **151 slučajno odabranih mesnih zajednica u 86 opština.** Saradnici Stalne terenske mreže Centra lično su intervjuisali **2.023 građana starijih od osamnaest godina.**

Primenjen je **stratifikovani troetapni kvotni model uzorka.** Kvotni kriterijumi bili su **stratum** (urbana i ostala naselja), **pol, starost, obrazovanje i nacionalnost** ispitanika polazeći od rezultata popisa 2002. godine. Kvote su u svakom punktu sa po 20 ispitanika bile nezavisnog tipa.

Uzorak je precizno odslikao punoletnu populaciju Srbije u pogledu pola, generacijske pripadnosti, učešća urbanog stanovništva, nacionalnosti i s obzirom na nivo obrazovanja birača prema projekciji za tekuću godinu. Uzorak je proporcionalno odrazio i neke strukture stanovništva koje nisu direktno kontrolisane putem kvota, na primer, zanimanje ispitanika i veličinu domaćinstva. Sva odstupanja modaliteta pomenutih obeležja od parametara odrasle populacije su manja od greške uzorka.

Kod jednostavnih uzoraka verovatnoće ove veličine za najveću varijabilnost procenata za dihotomne varijable greška iznosi do 2.2% sa nivoom pouzdanosti 95%. Smatra se da je greška kod kvotnih uzoraka (samo procena na osnovu empirijskih kriterijuma) u proseku 10% veća nego kod prostih slučajnih uzoraka. U našem slučaju to bi značilo da iznosi do oko **2.5% za Srbiju**, uključujući dobitke za stratifikaciju i negativne efekte grupisanja izračunatih kao za uzorke verovatnoće, odnosno **3,1% za Crnu Goru.** Međutim, ako je stvarna raspodela dihotomnih varijabli blizu graničnih, na primer, 90% prema 10%, procenjena greška je znatno manja (iznosi do 1.5% za Srbiju i do 2.0% za Crnu Goru).

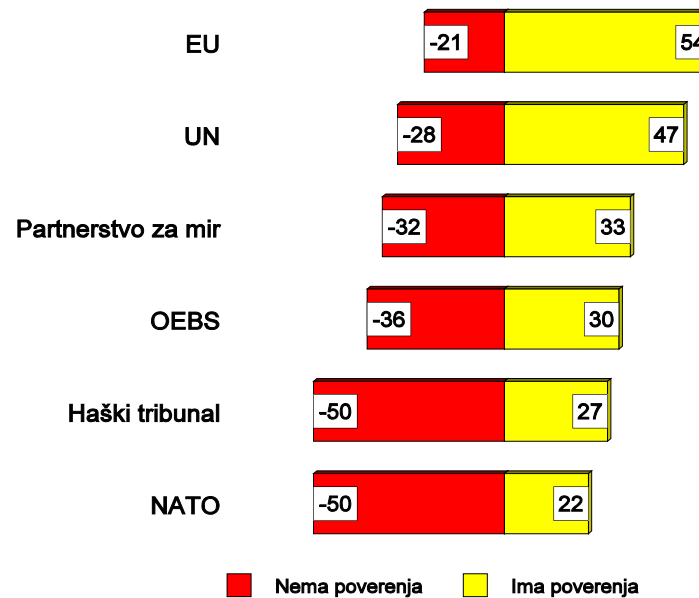
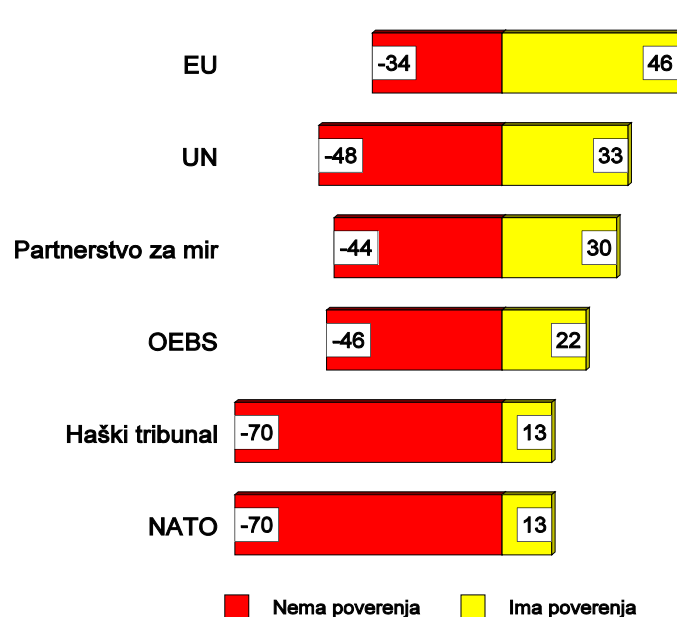
Prosečna stopa neodazivanja (19%) je nešto veća od trogodišnjeg proseka (15%) za istraživanja ovog tipa. Kontrole pokazuju da se građani koji su odbili da učestvuju u istraživanju ne razlikuju u svojim bitnim karakteristikama od onih koji su prihvatili. Realizovani uzorak delimično podcenjuje obuhvat građana izbornu orijentisanih ka SRS, verovatno zbog toga što pristalice ove partije više nego drugi odbijaju da učestvuju u istraživanju.

STAVOVI O MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

• Gotovo zanemarljiv broj građana smatra pogoršanje međunarodnog položaja zemlje najvažnijim problemom (po 1% u obe republike), a **odnos prema međunarodnim organizacijama, u celini posmatrano, karakteriše tendencija sporog smanjivanja nepoverenja i još sporijeg porasta poverenja.**

(Ne)poverenje građana Srbije u međunarodne institucije

(Ne)poverenje građana Crne Gore u međunarodne institucije

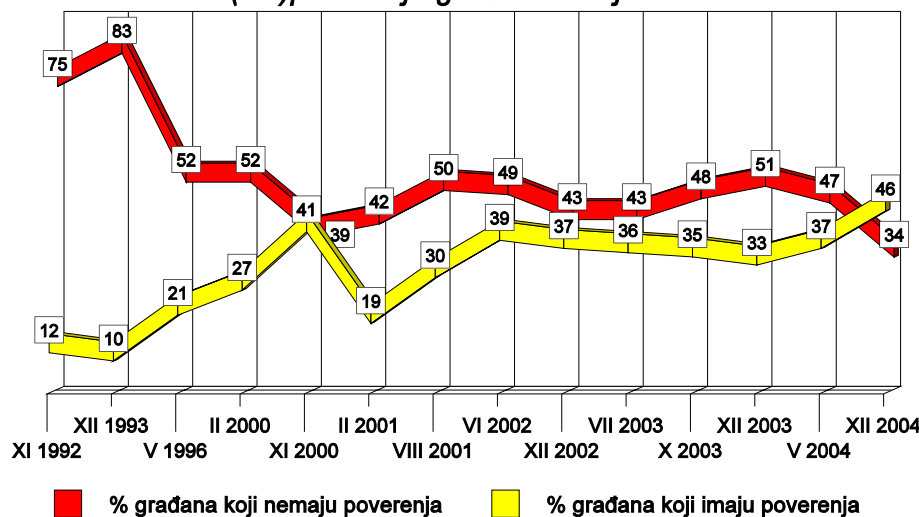

Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i nemaju poverenja u određenu organizaciju i odgovori "ne znam".

Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i nemaju poverenja u određenu organizaciju i odgovori "ne znam".

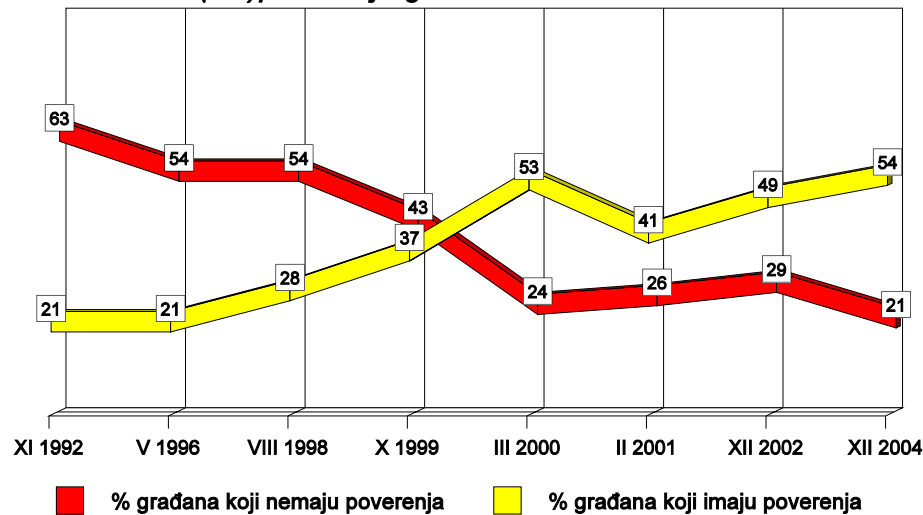
- U Srbiji nepoverenje prema međunarodnim organizacijama je opšte, izuzev u EU prema kojoj je prvi put značajnije izraženije poverenje od nepoverenja. U Crnoj Gori izvestan preokret u mnenju odigrao se početkom 2000. godine: od tada znatno veće poverenje od nepoverenja uživaju EU i UN, mnenje je podeljeno u odnosu na Partnerstvo za mir i OEBS, a prema Haškom tribunalu i NATO-u i u ovoj republici dominira nepoverenje.

(Ne)poverenje građana Srbije u EU

Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i imaju i nemaju poverenja u ovu organizaciju i odgovori "ne znam".

(Ne)poverenje građana Crne Gore u EU

Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i imaju i nemaju poverenja u ovu organizaciju i odgovori "ne znam".

- EU predstavlja i instituciju od najvećeg poverenja za jedan broj građana (5% građana Srbije i 8% Crne Gore) i u tom pogledu visoko se kotira - na 5. mestu u Srbiji (posle SPC - 22%, VSCG i predsednika Srbije - po 10% i školstva - 6%), i na 4. mestu u Crnoj Gori (posle SPC - 20% i republičke vlade i VSCG - po 8%).

● **Poverenje u EU u Srbiji** **natprosečno** je među muškarcima, stanovnicima gradova, građanima do 39 godina, srednje i visoko obrazovanim, najbogatijima, među službenicima i tehničarima, stručnjacima, učenicima i studentima, među pripadnicima svih nacionalnosti osim Srba, i među pristalicama DS-a i G17 PLUS-a.

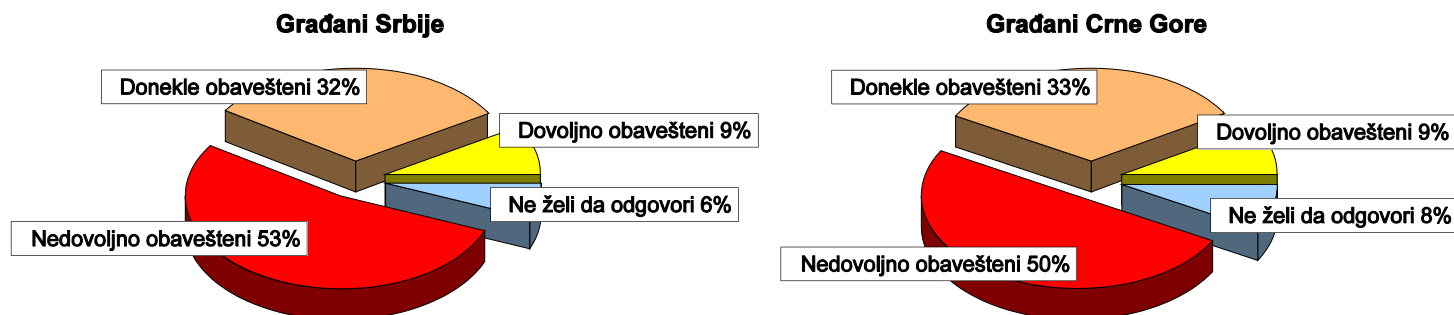
● **Nepoverenje u EU u Srbiji** **nadprosečno** je među stanovnicima sela, ženama, starijim od 40 godina, najmanje obrazovanim i najsiromašnijim, seljacima i domaćicama, Srbima, pristalicama SPS-a, SRS-a i PSS-a.

● **U Crnoj Gori** apsolutno većinsko poverenje u EU imaju sve grupe građana osim žena, starijih od 60 godina, Srba, najmanje obrazovanih, seljaka, domaćica, penzionera i nezaposlenih, najsiromašnijih građana i pristalica SNP, ali i u ovim grupama relativno većinski je pozitivan stav prema EU. **Jedina grupa građana koja ima relativno većinski negativan stav prema EU jesu pristalice SNS.**

● **Razlozi nepoverenja u EU:** nešto manje od trećine građana Srbije i nešto više od polovine građana Crne Gore koji nemaju poverenje EU nisu u stanju da navedu razloge nepoverenja, a ostali navode: ① opšti stav EU prema SCG (uslovljavanje, ucenjivanje, diskriminacija SCG, dvostruki standardi - 26% u Srbiji i 16% u Crnoj Gori), ② nerealna obećanja EU (8% i 6%), ③ ulogu EU u raspadu Jugoslavije, uvođenju sankcija, bombardovanju zemlje (7% i 6%), ④ nameru EU da ekonomski iskoristi SCG (8% i 4%) itd.

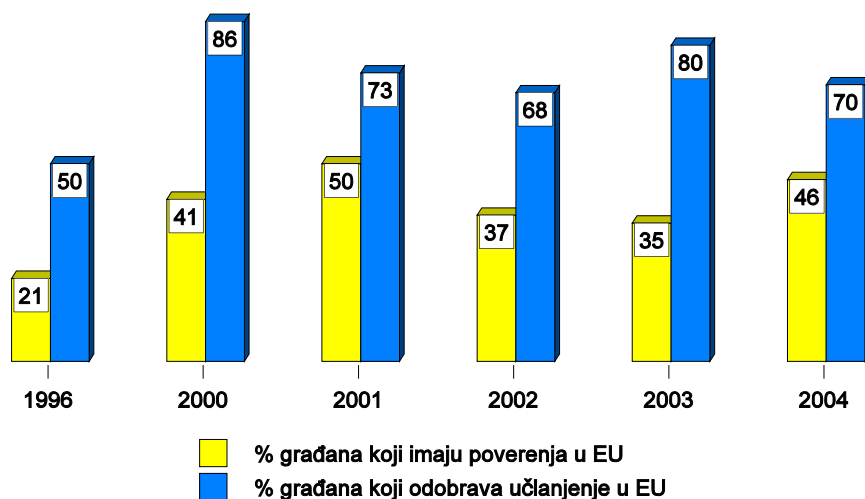
● Građani Srbije i Crne Gore ocenjuju da **nisu dovoljno informisani** o merama koje vlade preduzimaju u cilju pridruživanja EU.

Ocene obaveštenosti o merama vlada u cilju pridruživanja EU

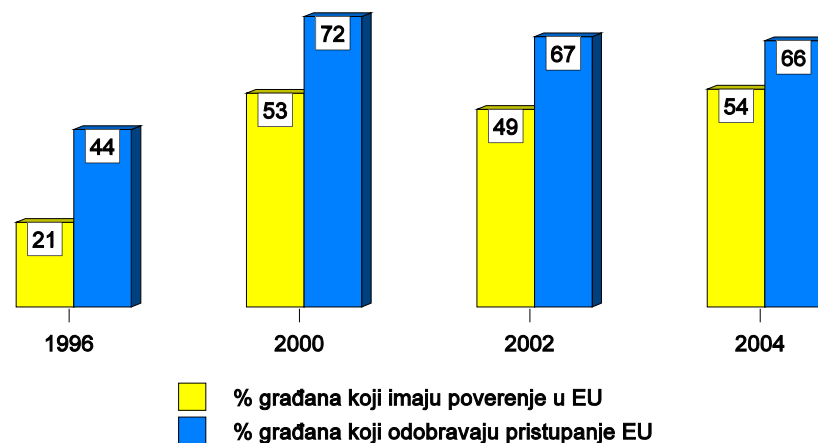

● I pored snažnog emotivnog reagovanja mnenja Srbije i Crne Gore prema međunarodnim organizacijama - **dominantno nepoverenje**, već sredinom devedesetih godina uočava se raširena interesna orijentacija u prilog saradnje sa međunarodnim tzv. *civilnim* organizacijama - **većinsko odobravanje pristupanja EU i Partnerstvu za mir**. Protivrečnost između nepoverenja, pa i neprijateljstva prema Zapadu i međunarodnim organizacijama i saznanja da interesi građana potpunije mogu biti zadovoljeni jedino ukuljučivanjem zemlje u evropske i svetske integracije polako se razrešava, ali je daleko od konačnog razrešenja.

Poverenja i odobravanje članstva u EU u Srbiji

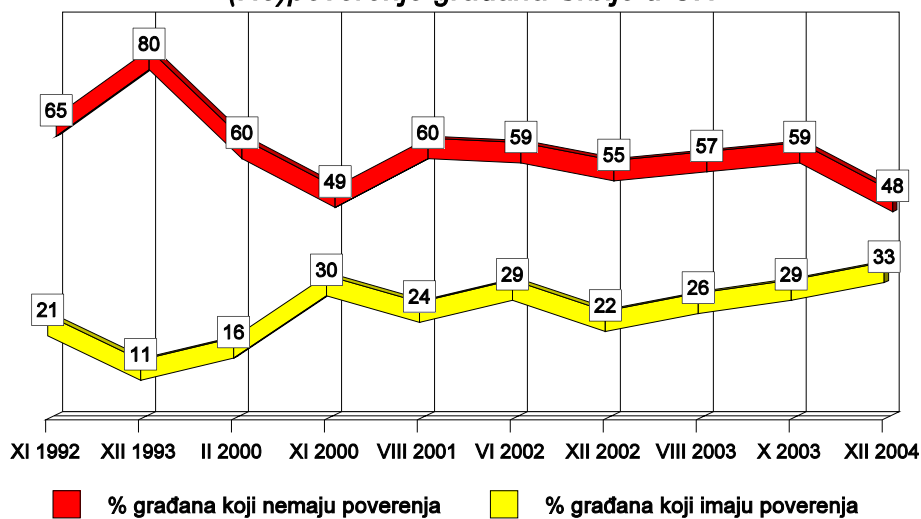

Poverenje i odobravanje pristupanja EU u Crnoj Gori

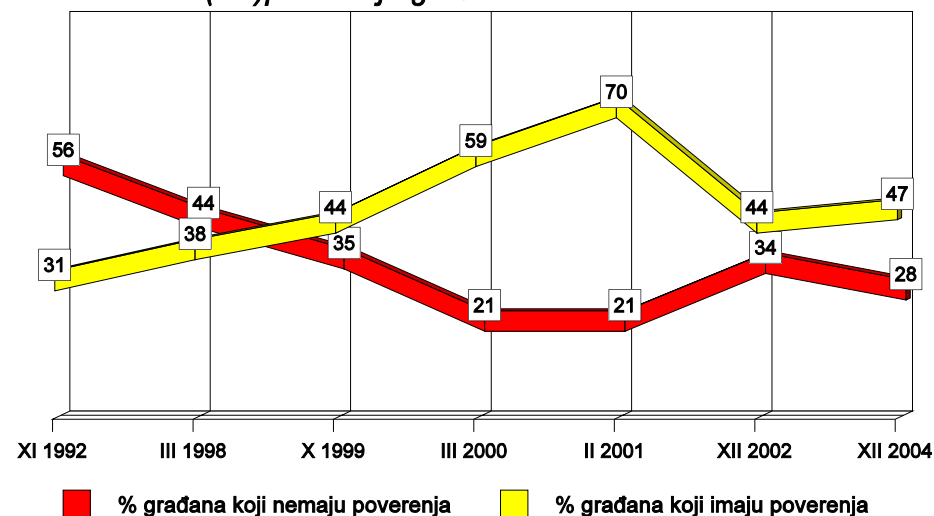
- UN predstavljaju međunarodnu organizaciju prema kojoj je u Crnoj Gori raširenije poverenje od nepoverenja, premda je poverenje znatno niže nego početkom 2001. godine. U Srbiji se prema UN smanjuje nepoverenje i raste poverenje, ali je nepoverenje još uvek raširenije od poverenja.

(Ne)poverenje građana Srbije u UN

Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i imaju i nemaju poverenja u ovu organizaciju i odgovori "ne znam".

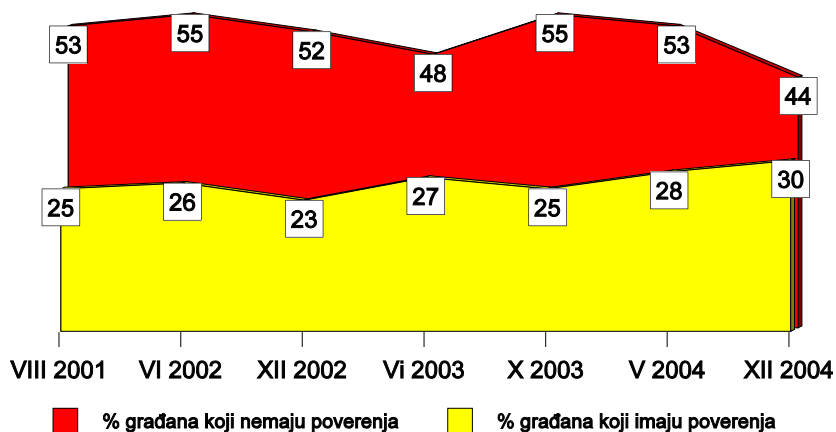
(Ne)poverenje građana Crne Gore u UN

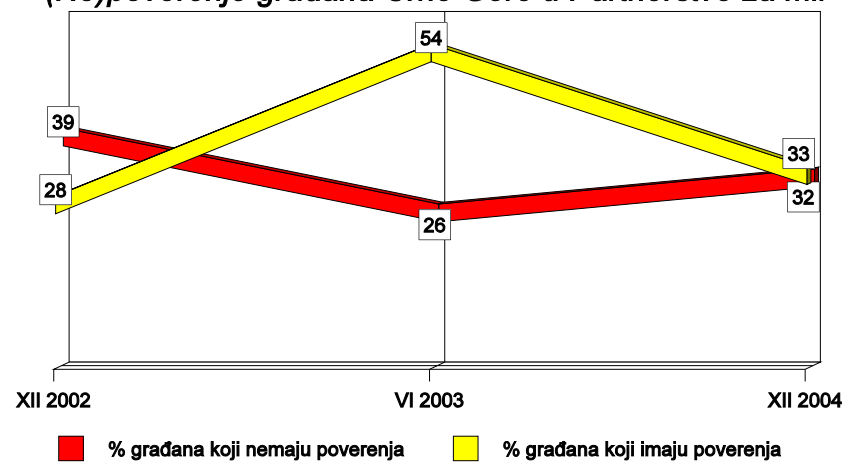
Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i imaju i nemaju poverenja u ovu organizaciju i odgovori "ne znam".

● Partnerstvo za mir i OEBS predstavljaju organizacije koje gube poverenje građana Crne Gore, pa je mnjenje u pogledu odnosa prema njima podeljeno. U Srbiji, i pored blagog pada nepoverenja, ono je izraženije je od poverenja.

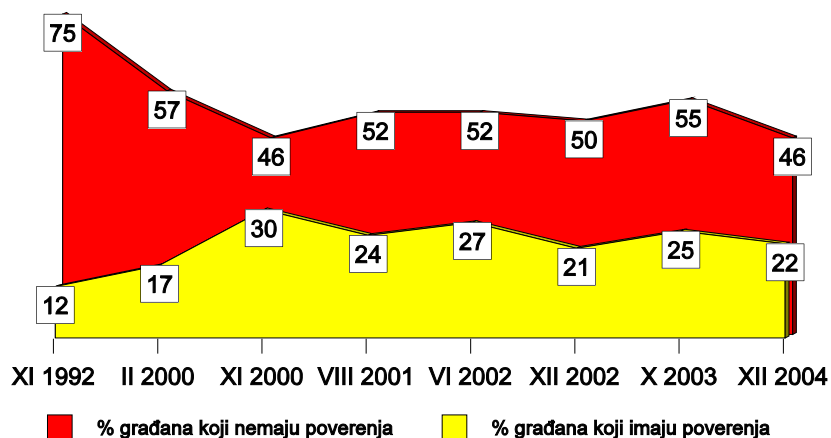
(Ne)poverenje građana Srbije u Partnerstvo za mir

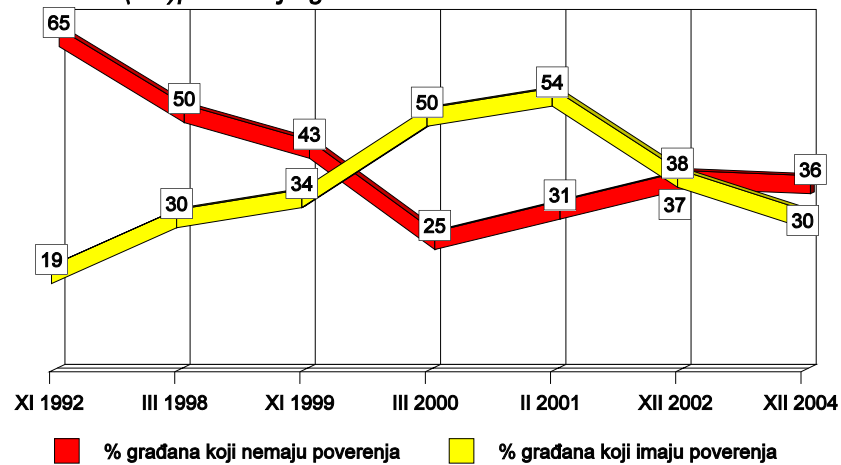
(Ne)poverenje građana Crne Gore u Partnerstvo za mir

(Ne)poverenje građana Srbije u KEBS/OEBS

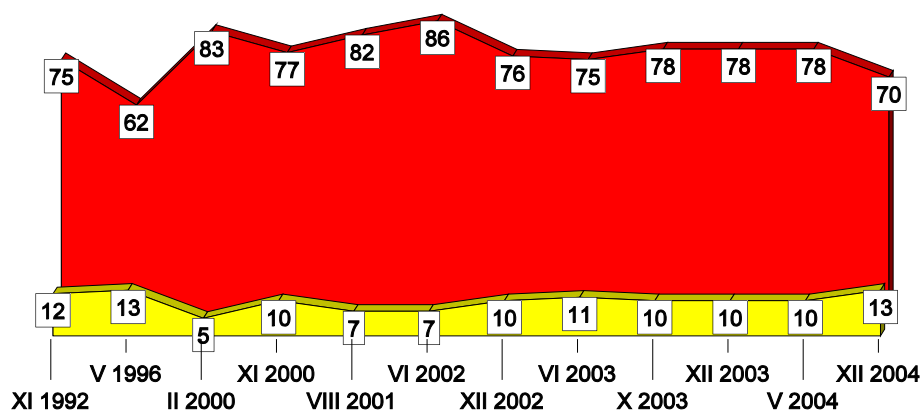

(Ne)poverenje građana Crne Gore u KEBS/OEBS

● **Dominantno negativan odnos prema NATO-u održava se još iz devedesetih godina.** I pored izvesnog smanjenja nepoverenja prema NATO-u, ono je u Crnoj Gori dva puta raširenije od poverenja, a u Srbiji čak više od pet puta. Nepoverenje prema NATO-u u Srbiji dominira među pripadnicima svih socio-demografskih, profesionalnih i nacionalnih grupa (osim Muslimana-Bošnjaka), kao i među pristalicama svih relevantnih stranaka, a u Crnoj Gori je više grupa među kojima je raširenije poverenje u NATO (Muslimani-Bošnjaci, Albanci i Hrvati, pristalice DPS-a, SDP-a i manjinskih stranaka, dok su pristalice LS-a podeljene).

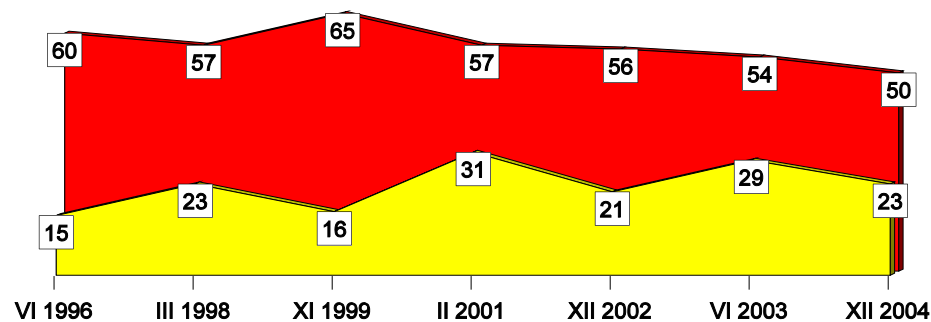
(Ne)poverenje građana Srbije u NATO

■ % građana koji nemaju poverenja   ■ % građana koji imaju poverenja

Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i imaju i nemaju poverenja u ovu organizaciju i odgovori "ne znam".

(Ne)poverenje građana Crne Gore u NATO

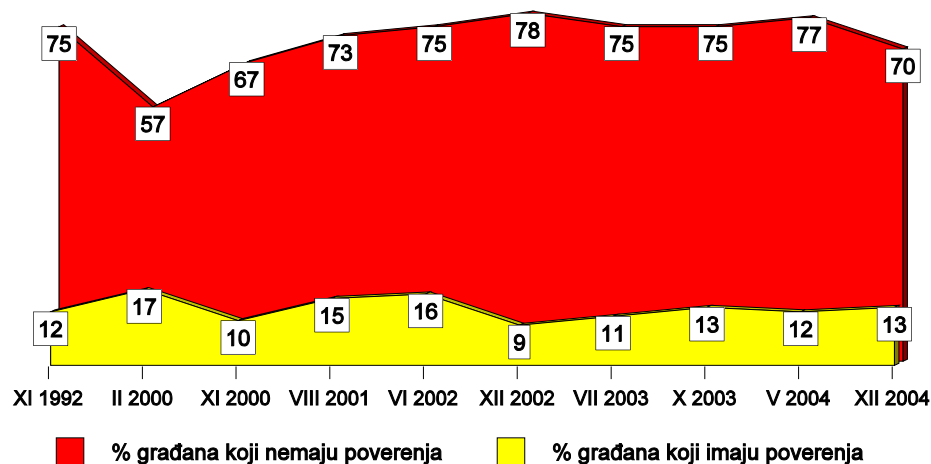

■ % građana koji nemaju poverenja   ■ % građana koji imaju poverenja

Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i imaju i nemaju poverenja u ovu organizaciju i odgovori "ne znam".

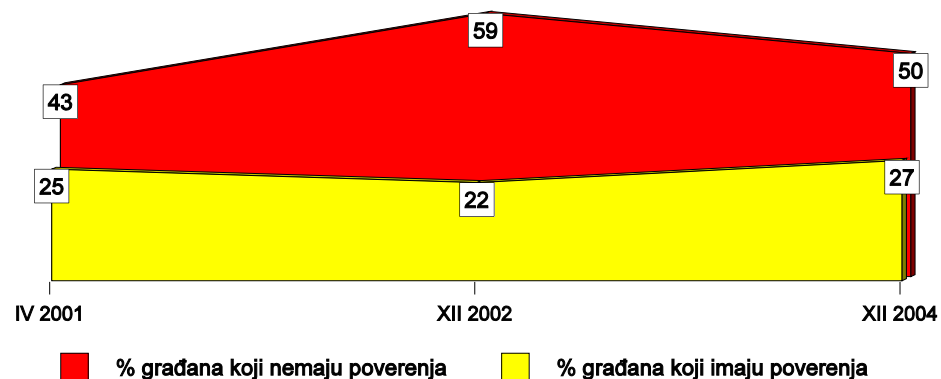
● **I prema Haškom tribunalu sve vreme je izrazito visok stepen nepoverenja.** Nepoverenje se od kraja 2002. postepeno smanjuje, ali poverenje sporije raste, pa je negativan stav prema Haški tribunal, kao i prema NATO-u, u Srbiji rašireniji više od pet puta od pozitivnog stava, a u Crnoj Gori nešto manje od dva puta. Nepoverenje u Haški tribunal u Srbiji dominira u svim grupama (osim Muslimana-Bošnjaka i Mađara) i među pristalicama svih relevantnih stranaka. U Crnoj Gori poverenje u Haški tribunal raširenije je od nepoverenja među Muslimanima-Bošnjacima i Albancima, kao i među pristalicama DPS-a, DSP-a, LS-a i stranaka manjina.

(Ne)poverenje građana Srbije u Haški tribunal

Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i imaju i nemaju poverenja u ovu Instituciju i odgovori "na znam".

(Ne)poverenje građana Crne Gore u Haški tribunal

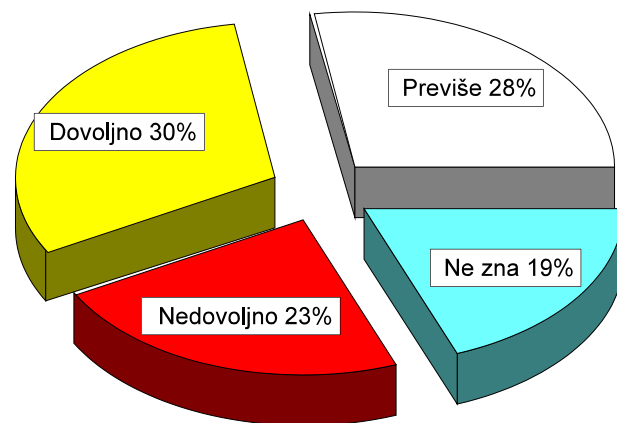
Napomena: Razliku do 100% čine oni koji i imaju i nemaju poverenja u ovu instituciju i odgovori "na znam".

● **Osnovni razlog nepoverenja u Haški tribunal predstavlja diskriminacija Srbije, Srba i SCG** (54% onih koji nemaju poverenja u Haški tribunal iz Srbije i 46% iz Crne Gore), ali se kao razlozi navode i: politička priroda i nelegalnost suda (16% i 10%), nekompetentnost suda, greške i propusti u toku suđenja (6% i 10%) itd, pri čemu nešto više od polovine onih koji nemaju poverenja u sud iz Srbije i nešto manje od polovine iz Crne Gore ne može da navede ni jedan razlog.

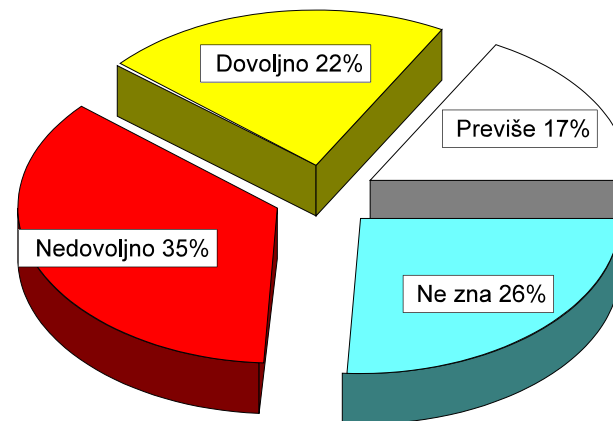
● Mnenje Srbije povoljno ocenjuje saradnju ove republike sa Haškim tribunalom (58%), dok je mnenje Crne Gore podeljeno u oceni saradnje Srbije sa ovom institucijom.

Ocene saradnje Srbije sa Haškim tribunalom

Građani Srbije

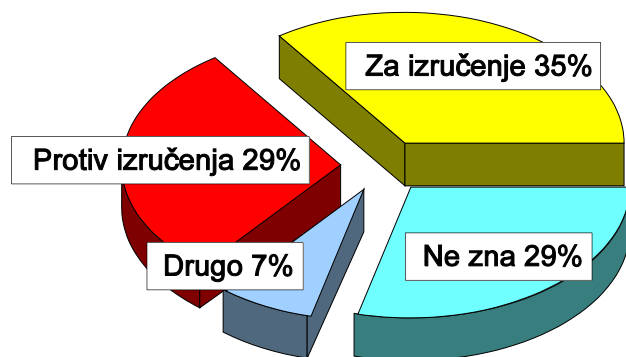
Građani Crne Gore

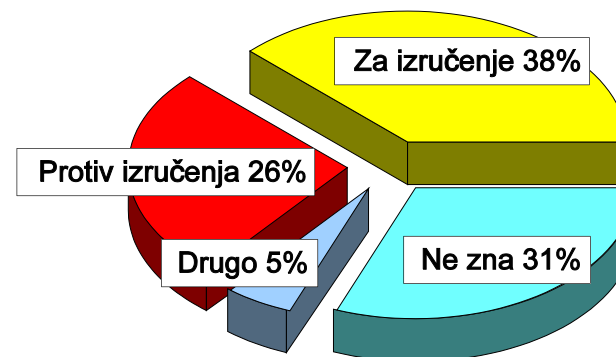
● Kada se suoči sa dilemom izručiti optužene Haškom tribunalu u cilju bržeg pristupanja EU ili nikoga ne izručiti, makar i po cenu novih sankcija, **mnenje je podeljeno, uz blagu prednost stava o izručenju**. Ovo predstavlja izvestan pomak u raspoloženju građana Srbije, i to ne u pogledu povećanja broja onih koji su za izručenje (aprila 2001. godine 33% građana Srbije bilo za izručenje), već u pogledu smanjivanja broja onih koji su bili protiv (2001. godine ih je bilo 54%).

Za ili protiv izručenja optuženih Haškom tribunalu

Građani Srbije

Građani Crne Gore

● Protivnika izručenja optuženih Haškom tribunalu u Srbiji više je od pristalica izručenja među stanovnicima sela, građanima starijim od 60 godina, najmanje obrazovanim i najsiromašnijima, među seljacima, domaćicama i penzionerima, pristalicama SRS-a i SPS-a, dok su Srbi i radnici podeljeni.

- Stavovi građana prema međunarodnoj zajednici u Srbiji i Crnoj Gori formiraju se u senci **trajnijih linija rascepa ovih društava** ("tradicionalno" - "moderno", "nacionalno" - "građansko" itd), koje kumuliraju dejstvo mnogih socio-demografskih i profesionalnih, nacionalnih, religijskih, istorijskih, kulturnih, ideoloških i drugih strukturalnih determinanti i koje permanentno destabilizuju političku scenu i Srbije i Crne Gore. U kontekstu sporog prestrukturisanja privrede i ozbiljnih teškoća sa pokretanjem privrednog razvoja, visoke nezaposlenosti i niskog standarda širokih slojeva stanovništva, u preseku ovih linija rascepa ocrta se široki blok "gubitnika" u procesu tranzicije, koji međunarodnu zajednicu ne doživljavaju samo kao snažnu prepreku ostvarivanja državnih interesa Srbije i DZ SCG i nacionalnih interesa Srba, već i kao glavnog protagonistu promena institucionalnog sistema i sistema društvenih odnosa, koji im ne idu u prilog.
- Dubinu ovih linija rascepa **održava, a povremeno i produbljuje dejstvo niza situacionih faktora** - konkretni, u družem vremenskom periodu preduzimani, ne uvek adekvatni potezi međunarodne zajednice prema Srbiji i Crnoj Gori, postojanje tzv. dvostrukih standarda, ali i načini artikulacije različitih opcija razvoja društva i saradnje sa međunarodnom zajednicom od strane vlasti i relevantnih političkih stranaka u Srbiji i Crnoj Gori, odnosi aktuelnih vlasti Srbije i Crne Gore i neizvesna sudbina DZ SCG, oštrina sukoba na partijskoj sceni Srbije i Crne Gore itd.

STAVOVI O ODNOSIMA SRBIJE I CRNE GORE

● **Građani Srbije i Crne Gore identično ocenjuju sadašnje odnose dve države – članice DZ SCG.** Naime, i jedni i drugi te odnose **relativnovećinski smatraju lošim**. Očigledno je da odnose Srbije i Crne Gore oni doživljavaju pre svega kao politički problem, a ne u smislu odnosa dva najbrojnija naroda.

Ocene građana o odnosima Srbije i Crne Gore

Repubilke	Veoma loši	Uglavnom loši	U nečemu dobri, u nečemu loši	Uglavnom dobri	Veoma dobri	Ne mogu da ocene
Srbija	16.5	30.9	37.1	6.9	0.5	8.1
Crna Gora	16.7	30.5	37.5	6.1	0.5	8.7

● Podudarnost ocena odnosa dveju članica DZ SCG još je vidljivija kada se zanemare modaliteti intenziteta ocena, ali izvesne varijacije ocena zavisno od drugih važnih obeležja ispitanika, osim pripadnosti državama, ipak postoje.

Ocene građana o odnosima Srbije i Crne Gore

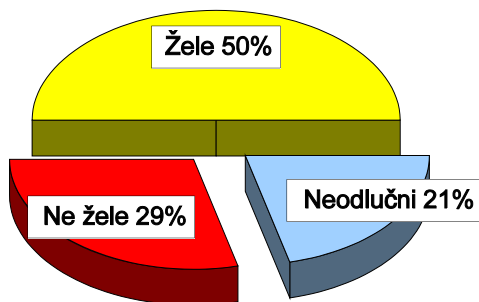
● U Srbiji ove odnose nešto bolje od inače niskog proseka ocenjuju Crnogorci (20%), zatim Hrvati (16%), Muslimani-Bošnjaci i oni koji se još deklarišu kao Jugosloveni (po 10%), pripadnici generacije ispod trideset godina (11%) i pristalice PSS-a (13%) i DSS-a (11%), dok u **Crnoj Gori** to čine takođe Jugosloveni (20%), zatim poljoprivrednici i službenici (po 11%).

● Relativno raširene ocene o lošim odnosima dveju članica DZ SCG u Srbiji su veće od proseka među imućnijima (53%), u generaciji od 40 do 49 godina, među onima koji sebe vide kao gubitnike u tranziciji (po 52%), pristalicama SRS-a (56%), NS-SPO-a (59%) i G17 PLUS (68%), a u **Crnoj Gori** među Hrvatima (70%), NK i PK radnicima (53%) i pristalicama NS-a (72%), LS-a (71%) i SNS-a (56%).

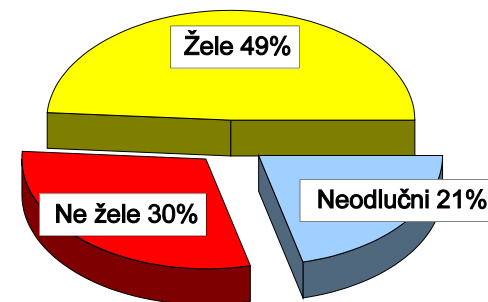
● Uprkos relativnovećinske saglasnosti o lošim odnosima dveju članica DZ SCG, građani obe države priželjkuju opstanak DZ SCG i to praktično u istom procentu.

(Ne)poželjnost postanka DZ SCG

Građani Srbije

Građani Crne Gore

● **Više od proseka opstanak DZ SCG žele u Srbiji** pripadnici generacije iznad 60 godina (60%), siromašni (54%), Muslimani-Bošnjaci (78%), domaćice (61%) i pristalice SPS-a (78%), DSS-a (60%) i SRS-a (56%), a u Crnoj Gori to važi takođe za najstarije (59%) i siromašne (52%), najmanje obrazovane (56%), ali najviše za Srbe (85%) i Jugoslovene (78%) i naročito za pristalice opozicionih partija – SNS-a (100%), SNP-a (90%) i NS-a (89%).

● Nasuprot tome, **do DZ SCG u Srbiji je najmanje stalo** pripadnicima generacije od 30 do 39 godina i Crnogorcima (po 36%), onima čiji je materijalni status iznad proseka (33%), stručnjacima (39%), mada kod svih njih ipak ima više onih koji su za opstanak DZ SCG, pa čak i među pristalicama G17 PLUS (44% prema 40%).

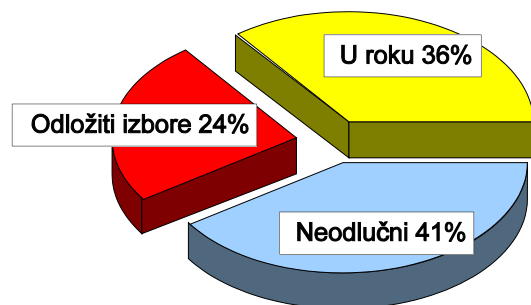
● **U Crnoj Gori** imućni građani su u ovom pogledu sasvim podeljeni. **Opstanak DZ SCG apsolutnovećinski ne žele** Hrvati (60%), Muslimani-Bošnjaci (53%) i Albanci (52% spram samo 9% onih koji to žele). Među pristalicama dve vladajuće partije – DPS (56% prema 22%) i SDP (77% prema 5%), kao i simpatizerima dve partije nastale od LS (79%) izrazitu prevagu imaju oni koji ne žele da DZ SCG opstane.

● Očigledno je da su u Crnoj Gori unutrašnje podele u vezi sa ovim pitanjem izraženije nego u Srbiji, mada, gledano u celini, **u obe republike praktično polovina građana želi opstanak DZ SCG spram manje od trećine onih koji imaju suprotne želje.**

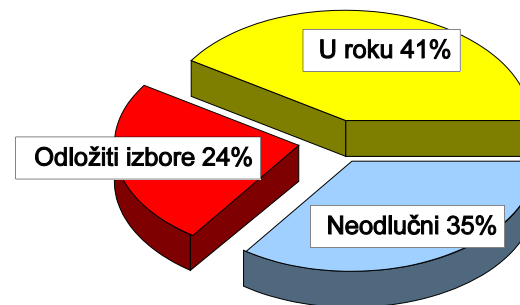
● Zanimljivo je da su građani Crne Gore na samom kraju 2004. godine čak nešto više nego građani Srbije smatrali da izbore za parlament DZ SCG, predviđene Ustavnom poveljom za februar 2005. godine, treba sprovesti u roku. Međutim, u obe članice DZ SCG ima mnogo neodlučnih u tom pogledu.

Za održavanje izbora za skupštinu DZ SCG u propisnom roku ili za odlaganje

Građani Srbije

Građani Crne Gore

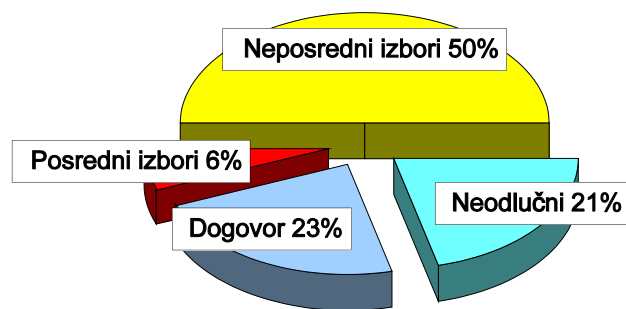
● **U Srbiji** više nego drugi insistiraju da se izbori održe u roku Mađari (66%), Romi (57%), Muslimani-Bošnjaci (44%), stručnjaci (43%) i pristalice SRS-a (47%), SPS-a (45%) i DSS-a (40%). Sasvim su podeľjeni Crnogorci, privatnici i pristalice NS-SPO-a. Jedino među pristalicama G17 PLUS ima više zagovornika odlaganja izbora (48%) nego onih koji su za poštovanje propisanog roka (28%).

● **U Crnoj Gori** zagovornika poštovanja roka za održavanje izbora za Skupštinu DZ SCG ima najviše među Srbima (60%), zatim među Hrvatima (44% spram 25% pristalica odlaganja), penzionerima, radnicima i službenicima (po 48%) i naročito među pristalicama tri opozicione partije - SNS-a (81%), SNP-a (78%) i NS-a (61%). Nasuprt tome, za odlaganje ovih izbora najviše su raspoloženi Albanci (41% spram samo 12% »legalista«), privatnici (46% prema 39%) i posebno pristalice dve vladajuće partije – DPS-a (41% prema 21%) i SDP-a (41% prema 18%), kao i LS-a (41% spram 29%). Izborno neodlučni preferiraju u relativnoj većini održavanje ovih izbora u roku (40%), takođe i Crnogorci (37% prema 29% zagovornika odlaganja), dok su Muslimani-Bošnjaci apsolutnovećinski neodlučni, a oni opredeljeni sasvim su podeľjeni (po 23% pristalica dve opcije).

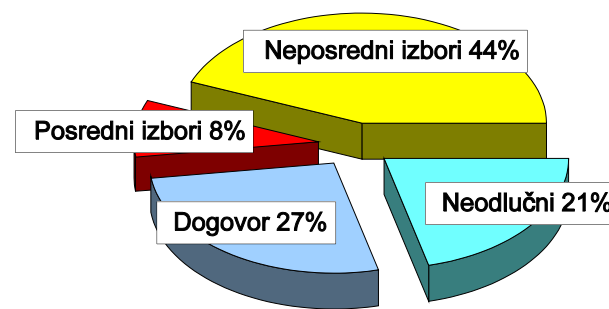
- Građani Srbije i Crne Gore veoma slično su reagovali i kada je reč o vrsti izbora koja bi se primenila za parlament DZ SCG.

Neposredni, posredni izbori za Skupštinu DZ SCG ili dogovor

Građani Srbije

Građani Crne Gore

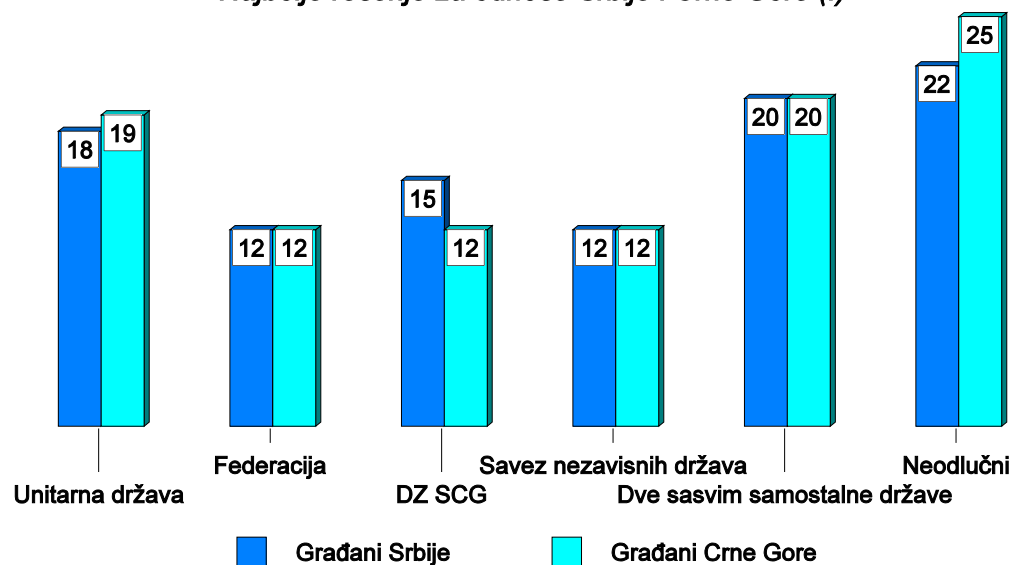
● **U Srbiji** neposredne izbore, kako je predviđeno Ustavnom poveljom, nešto više od proseka preferiraju Srbi (53%), tranzitivni gubitnici (56%), učenici i studenti (55%), penzioneri (53%) i pristalice SPS-a (67%), SRS-a (63%), NS-SPO-a (62%) i DSS-a (61%). Najmanje pristalica neposrednih izbora ima među Mađarima (25%; čak polovina Mađara je inače neodlučna), Muslimanima-Bošnjacima (36% - toliko je i pristalica dogovora), Hrvatima (43%) i Romima (41%) i apstinentima (40%). Neposredne izbore preferira i apsolutna većina pristalica DS-a (52%), G17 PLUS-a (51%) i PSS-a (50% prema 31% pobornika dogovora).

● **U Crnoj Gori** neposrednim izborima za Skupštinu DZ SCG najviše su skloni pripadnici generacije od 50 do 59 godina (52%), Srbi (66%), službenici (51%) i KV i VKV radnici (50%), a naročito pristalice tri opozicione partije – SNP-a (84%) SNS-a (82%) i NS-a (67%). Za postizanje nekog dogovora oko ovih izbora su u apsolutnoj većini jedino Albanci (62%), a u relativnoj većini pristalice DPS-a (47% prema samo 20% pristalica neposrednih i isto toliko posrednih izbora). Pristalice SDP-a i LS-a, kao i Crnogorci (39% za neposredne izbore, 43% za dogovor sa Srbijom) i Muslimani-Bošnjaci praktično su podeljeni u vezi za ovim pitanjem.

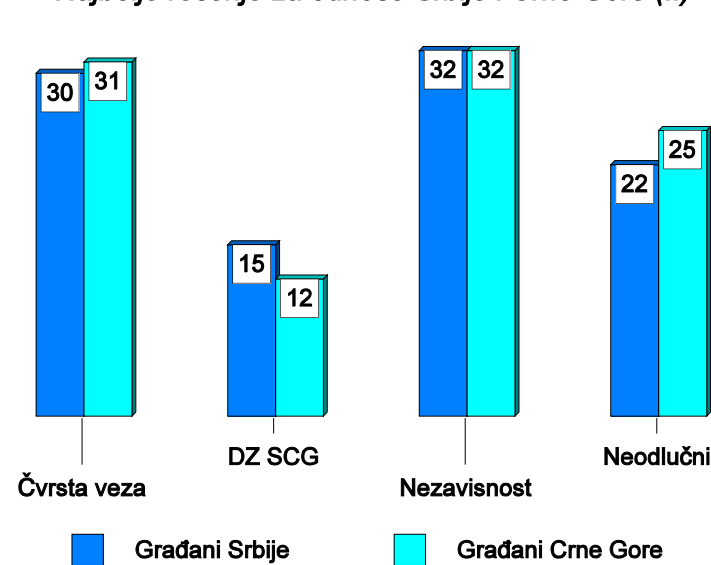
● Dosledno prethodnom građani Srbije i Crne Gore su reagovali međusobno gotovo podudarno i kada je reč o najboljem rešenju za trajnije regulisanje odnosa ove dve države. Doduše, u obe članice DZ SCG ispoljena je podeljenost, što znači da je i u Srbiji u međuvremenu došlo do polarizacije u vezi sa ovim državnim pitanjem. Naime, do skoro je u Srbiji, doduše, drugačijom formulacijom pitanja, nalaženo da građani preferiraju čvršću državnu vezu sa Crnom Gorom, ali posle 2000. ta tendencija je postepeno slabila. U obe članice primetno je da je **pojedinačno najfrekventniji odgovor – neodlučnost**.

● Ako se dva modaliteta čvršće veze tretiraju zajedno, tj. ako se spoje odgovori »unitarna država« i »federacija«, a takođe i dva modaliteta opcije za veću samostalnost država nego u okviru DZ SCG, **evidentna je polarizacija u obe republike, kao i da je varijanta sa DZ SCG malo podržana između pobornika dva suprotstavljena bloka**.

Najbolje rešenje za odnose Srbije i Crne Gore (I)

Najbolje rešenje za odnose Srbije i Crne Gore (II)

● Više od proseka **čvršću državnu vezu sa Crnom Gorom** nego u DZ SCG preferiraju u **Srbiji** samo domaćice i deklarirani kao Jugosloveni (po 35%) i pristalice tri partije – SRS-a i PSS-a (po 41%) i NS-SPO-a (36%). Uverenje da treba ići na **obostranu punu državnu nezavisnost raširenije** je od proseka u Srbiji među pripadnicima generacije od 40 do 49 godina (48%) i starijim od šezdeset godina (43%), dobitnicima tranzicije (41%), onima nadprosečnog (43%), ali i ispodprosečnog materijalnog statusa (40%), Crnogorcima (47%) i Hrvatima (42%), stručnjacima (45%), pristalicama DS-a (44%) i naročito simpatizerima G17 PLUS (51%). **Za status quo**, tj. za opstanak DZ SCG više od bilo koje druge grupe opredeljeni su Muslimani-Bošnjaci (34%).

● U **Crnoj Gori** težnju za **čvršćom državnom vezom sa Srbijom** u poređenju sa onom u okviru DZ SCG nadprosečno su ispoljili mlađi od trideset godina i oni od 40 do 49 godina, službenici (po 38%), Srbi (54%) i naročito pristalice SNS-a (78%), SNP-a (73%) i zatim NS-a (50%). **Za status quo** nešto više od ostalih optiraju pristalice NS-a (39%), SNP-a (24%) i poljoprivrednici (22%). Pristalice **pu-ne nezavisnosti** dominiraju među stručnjacima i privatnicima (po 44%), nezaposlenima (37%), Hrvatima (48%), Muslimanima-Bošnjacima i Albancima (po 47%), Crnogorcima (43%), a najviše u redovima simpatizera LS-a (87%), DPS-a (64%) i SDP-a (62%).

● Posmatrano u celini, **pitanja odnosa Srbije i Crne Gore znatno su uslovljena, kao i nekoliko godina unazad, nacionalnom pripadnošću, a najviše političkom, odnosno izbornom orijentacijom građana.** Generacijske, klasno-slojne i profesionalne razlike su tek u drugom i trećem planu, obično u interakciji sa nacionalnom pripadnošću i izbornom orijentacijom građana.

ETNIČKA DISTANCA GRAĐANA SRBIJE I CRNE GORE

● Etničko distanciranje s obzirom na odnos prijateljstva jedan je od najintimnijih socijalnih odnosa, ne računajući potencijalni brak gde je distanciranje obično barem za oko petnaest procenata veće nego za odnos prijateljstva. Inače, **etnička distanca se može uzeti kao jedan od pokazatelja netolerantnosti osoba i društvenih grupa.**

Promene međusobne etničke distance naroda u Srbiji kao mogućih prijatelja u periodu od 2002. do 2004. godine

Nacionalnost	Srbi		Hrvati		Crnogorci		Bošnjaci		Mađari		Albanci		Romi	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Srbi	4	2	43	37	13	9	43	34	34	25	58	52	35	28
Crnogorci	5	0	43	13	0	0	35	7	22	13	58	21	35	7
Hrvati	6	0	6	0	3	2	26	0	8	0	31	7	29	7
Muslimani-Bošnjaci	2	5	45	7	0	4	2	2	41	5	43	21	49	26
Mađari	4	3	22	3	15	8	38	11	3	3	51	19	47	33
Romi	3	3	45	34	23	1	45	29	35	4	48	50	10	13
Prosek	4	2	40	19	11	5	37	16	28	9	48	28	39	20

Napomene: Narodi u kolonama su oni prema kojima se distanca izražavala. Razliku do 100% čine oni koji ne manifestuju distancu. Red »Prosek« odnosi se na distancu prema narodu u koloni bez distance dotičnog naroda prema samom sebi.

● **Opšta je tendencija opadanja međusobne etničke distance naroda u Srbiji** u periodu od samo dve godine. Naime, prosečno odbacivanje drugih naroda smanjilo se sa 30% u 2002. na 15% na kraju 2004. godine. Ova tendencija započela je još krajem 1993. godine (ksenofobija i etničko distanciranje dostigli su kulinaciju maja 1993. godine, tj. u vreme najžešćeg rata u BiH). Ipak, ni u jednom periodu do sada opadanje etničke distance nije bilo toliko izrazito kao u poslednje dve godine, što dozvoljava zaključak o **jačanju tolerancije na ovim prostorima.**

● **Distanca je s obzirom na hipotetički odnos prijateljstva u međuvremenu smanjena prema svim narodima koji žive u Srbiji.** Prosečno distanciranje Srba od ostalih naroda smanjeno je sa 38% na 31% u toku ove dve godine, Crnogoraca sa 33% na 10%, Hrvata sa 17% na 3%, Muslimana-Bošnjaka sa 30% na 11%, Mađara sa 30% na 13% i Roma sa 33% na 20%. **Prema matičnom narodu Srbije distanciranje pripadnika ostalih naroda je gotovo zanemarljivo.**

● Važno je da se **smanjuje distanciranje Srba i prema najbrojnijoj manjini u Srbiji bez Kosova i Metohije – Mađarima**, jer je u drugoj polovini 2004. u javnosti bilo reči o etničkim incidentima između Srba i Mađara u Vojvodini, što je verovatno medijski i politički preneglašeno.

● **Hrvati u Srbiji su etnički najtolerantniji narod**, a sada su im se u tom pogledu približili i Crnogorci, Muslimani-Bošnjaci i Mađari.

● Kao i 2002. godine, oni čiji je socijalni status povoljniji (obrazovaniji, imućniji itd) i oni koji preferišu proevropske partije, ekspanzivniji su u smislu veće tolerancije i otvorenosti prema drugima.

● I pored svega, **još je veoma raširena distanca većinskog naroda - Srba od Albanaca, Hrvata i Muslimana-Bošnjaka**, dakle, naroda sa kojima je na prostoru bivše Jugoslavije postojao ratni konflikt, a iz literature o etničkoj distanci poznato je da se pod tim uslovima distanciranje sporije povlači. Distanciranje Roma od Albanaca je na istom (visokom) nivou kao i 2002. godine, po svoj prilici, zbog izгона dela njihovih sunarodnika sa Kosova 1999. godine. Još je znatno distanciranje Mađara, Srba i Muslimana-Bošnjaka od Roma, ali i ovih poslednjih od Hrvata i Muslimana-Bošnjaka, što sve ukazuje na fenomen »sociometrijske matrice« naroda, na međusobne (ponekad neuzvraćene) simpatije i antipatije.

Međusobna etnička distanca naroda u Crnoj Gori krajem 2004. godine s obzirom na moguće prijateljstvo

Nacionalnost	Srbi	Crnogorci	Hrvati	Muslimani-Bošnjaci	Albanci
Srbi	1	4	40	22	56
Crnogorci	3	1	18	15	32
Hrvati	0	0	0	7	13
Muslimani – Bošnjaci	0	0	8	1	11
Albanci	49	25	38	36	9
Prosek	13	7	26	18	28

Napomena: Iz tabele su izostavljeni Romi i Mađari jer su oni u Crnoj Gori u stanovništvu zastupljeni manje od 1%. Inače, prema prvima Srbi se distanciraju u 39%, Crnogorci u 31%, Hrvati u 13%, Muslimani-Bošnjaci u 19% i Albanci čak u 72% slučajeva, a prema Mađarima Srbi u 35% slučajeva, Crnogorci u 23%, Muslimani-Bošnjaci u 17% i Albanci u 59% slučajeva, dok Hrvati prema Mađarima nisu ispoljili distancu ni u jednom slučaju.

● Ako se u obzir uzmu i podaci izneti u napomeni, očigledno je da su **Srbi u Crnoj Gori** (prosečna distanca 33%) nešto manje tolerantni nego u samoj Srbiji, osim kada je reč o njihovom odnosu prema Muslimanima-Bošnjacima. To isto važi i za matični i najbrojniji narod – Crnogorce (prosečna distanca 20% računajući i Mađare i Rome). **Hrvati su i u Crnoj Gori** socijalno najekspanzivniji, tj. spremni da se druže sa pripadnicima svih drugih naroda (prosečna distanca samo 5%). **Muslimani-Bošnjaci u Crnoj Gori** (prosek distance 9%) za nijansu su otvoreniji prema Romima i Albancima nego njihovi sunarodnici u Srbiji. **Najzativniji narod u Crnoj Gori su Albanci** (prosečno distanciranje od drugih iznosi čak 47%), dok se drugi od njih u proseku ograđuju u 28% slučajeva. Neočekivano, **Albanci se i od samih sebe distanciraju više nego bilo ko drugi** (9%). Njihova distanca prema Romima veoma je raširena, takođe i prema Mađarima i Srbima, čak znatno više nego Srba prema njima. Obrazac znatnog distanciranja Albanaca od drugih naroda podiže prosek distanciranja u Crnoj Gori na 22%, što je više od proseka u Srbiji (bez Albanaca ne bi bilo razlike između dve republike). Kao i u Srbiji, **najomiljeniji narod u Crnoj Gori jeste najbrojniji i matični, tj. Crnogorci** od kojih se i Albanci najmanje ograđuju.